

ПОРТРЕТ ЈОВАНА КОВАЧА — РАД КОНСТАНТИНА ДАНИЛА У МУЗЕЈУ ГРАДА БЕОГРАДА

У Музеју града Београда чува се један несигниран и недатиран портрет Јована Ковача (инв. бр. У. 456), откупљен од породице Живка Петровића, Ковачевог сина, као његов рад.

Јован Петровић, родом из села Својнова у близини Светозарева, касније популарно назван Јован Ковач, био је један од оних многих српских дечака, који су се, у тешка и несигурна времена турске владавине крајем осамнаестог века, због пустошења и пред опасношћу за голи живот, одвајали од родитељског дома и родне земље, и прелазили преко Саве и Дунава у сигурније и мирније јужне крајеве Аустријске царевине. Тако је и Јован Ковач доспео у Аустрију као младић од петнаест-шеснаест година са Србима добровољцима, уочи Аустро-турског рата 1788—1791 године.¹ За време овог рата научио је ковачко-секирашки занат, доселио се 1789 године у Земун, добио мајсторско право и отворио радионицу.² Временом постаје цењен и познат занатлија, који се истиче за време Првог српског устанка, када устаницима окива и лије оружје за борбу. Његова помоћ у том погледу била је врло значајна за војну акцију устаника против Турака. Он је стизао да у најкритичнијим моментима помогне, искује или

оправи оружје, а познато је да је својим знањем и искуством користио у стварању прве Карађорђевог тополивнице у Београду.³ Карађорђе му се 1810 године захваљује у своје име и у име потомства за све услуге учињене устаничкој Србији у току борбе за ослобођење, а нарочито за велике заслуге у боју на Мишару 1806 године.⁴

Ото Дубислав Пирх, капетан пруске војске, приликом путовања кроз Србију 1829 године, бележи у свом путопису да је срео једног интересантног старца, Јована из Земуна, по занимању ковача, са којим је путовао до Београда, и за кога каже да је у доба Карађорђа био од велике користи Србији, чије је топове оправљао и нове правио. Пирха је нарочито занимало причање „мајстора Јована“ како га назива, о самом Карађорђу, у чијој је близини често био.⁵

Способан, енергичан и вредан Јован Ковач се није интересовао само за ствари своје струке, него и за политичке и националне послове. Као велики националиста и угледан занатлија имао је много пријатеља међу нашим политичарима и културним радницима. Између осталих био је у пријатељским односима и преписци и са Вуком Караџићем.⁶ Налазио је времена да редов-

¹ М. Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српском народу*, Београд 1888, 259.

² Танасије Илић, *Осам до сада непознатих докумената из Првог српског устанка*, *Годишњак Музеја града Београда I*, Београд 1954, 119.

³ Миодраг Коларић, *Проблем наоружања за време Првог устанка и Карађорђевог тополи-*

ливница у Београду, *Историски гласник 4*, Београд 1949, 34.

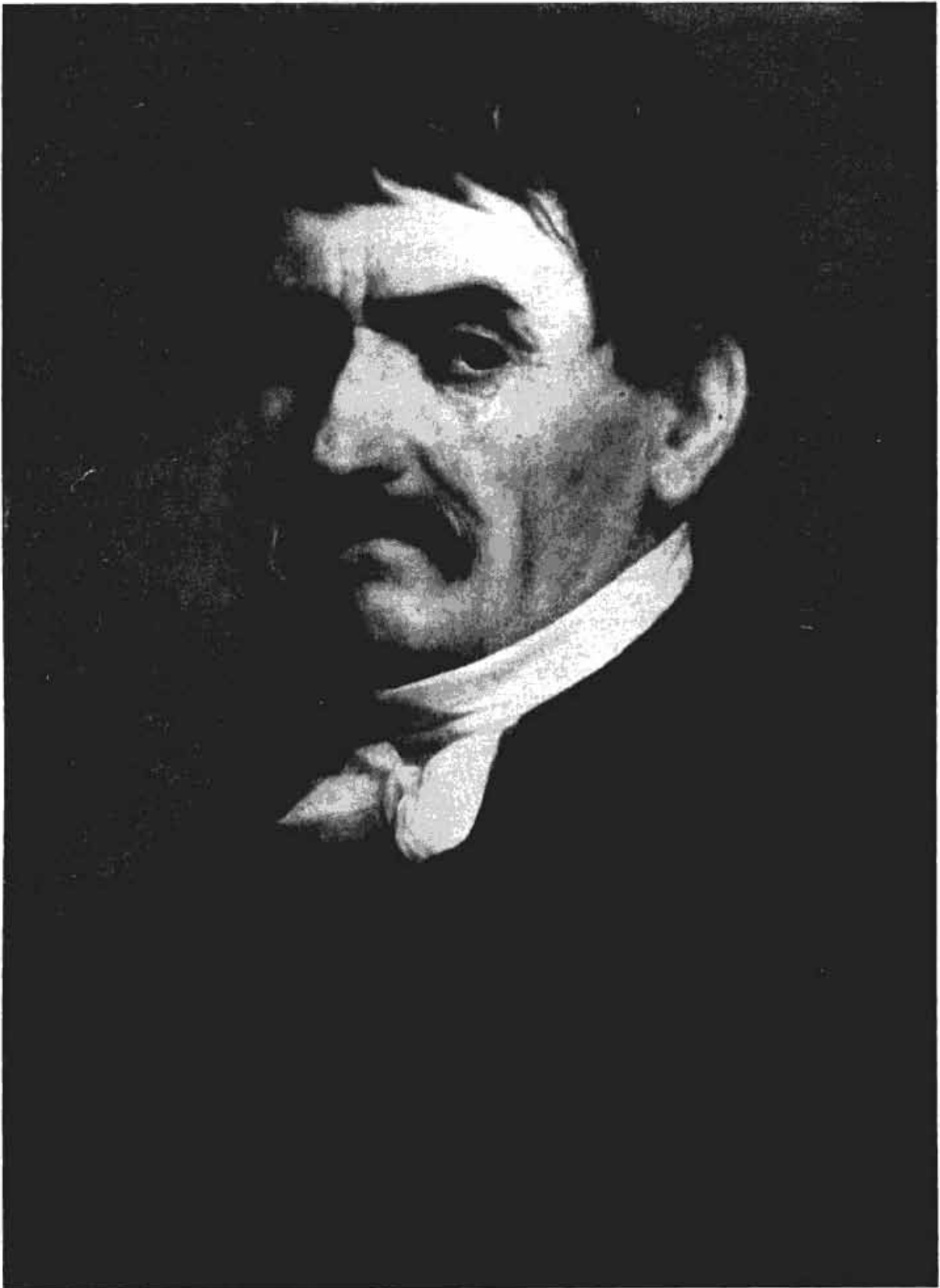
⁴ Танасије Илић, *наведено дело*, 119.

⁵ Ото Дубислав Пирх, *Путовање по Србији у години 1829*, Београд 1899, 182.

⁶ *Вукова преписка књ. VI*, Београд 1912, 111 и књ. VII, Београд 1913, 63.

Сл. 1 — Димитрије Аврамовић: Портрет Јована Ковача

Сл. 2 — Константин Данил: Портрет Јована Ковача

но прати сва српска издања и да буде увек међу првим пренумерантима-претплатницима нових књига.⁷ Пирха изненађује Ковачево познавање српске књижевности и интересовање које показује за сва нова, тек објављена дела.⁸

У породици Јована Ковача сачувала се библиотека српских књига, коју је он сакупио, а уз њу и нешто слика, као и сабља Карађорђева, коју Сима Милутиновић препоручује 1837 године владици Његошу да је откупи за Црну Гору од „Живка Ковача Јована из Земунa сина“.⁹

Разуме се да је везу са српским Београдом Ковач наставио и доцније у миру. Он је припадао оним нашим људима који су знали шта значи свака нова књига и нови лист за ослобођену али културно заосталу Србију и Београд. Као што је у рату дотурао помоћ у оружју, тако је и у миру пружао ону помоћ, која је била потребна за културни напредак ослобођене земље. Године 1832 видимо га да преко Вука шаље једну велику књигу и пакет *Српских новина* Глиши Возаровићу, првом београдском књижду и издавачу, као дар за библиотеку, а вероватно да то није био његов једини дар у књигама.¹⁰

Портрет Јована Ковача (уље на платну димензије 34,5 × 42,2 см.) у Музеју града Београда претставља средовечног човека маркантних мушких црта, проседе косе и бркова, у црном реденготу широких ревера, црном прслучку са високим оковратником око кога је везана бела кравата. Лик је постављен у три четврти профила, сликан на маслинастосивој позадини. Општи тоналитет је црномаслинаст. Са тамне позадине издваја се само светао и ружичаст инкарнат лица и бљештава белина кравате. По својим сликарским квалитетима овај портрет морао би би-

ти дело неког изврсног уметника-портретисте који има изоштрен дар запажања и који зна да сликарски сигурно оствари одређени лик са свим физичким и психолошким особинама.

С обзиром на то да је Ковачев портрет који се чува у Музеју града Београда откупљен од породице Живка Петровића, као и веровање у породици да је то његов рад, могло би се претпоставити, пошто је и он био сликар, да је, природно, између осталих портретисао и свога оца; ово тим пре што је портрет нађен међу стварима Живкове заоставштине.

Живко Петровић, син Јована Ковача, родио се у Земуну. У младости је почео да студира ветерину у Бечу,¹¹ али је ове студије напустио и одао се сликарству. Завршио је Бечку сликарску академију као ђак професора Рала, а потом се вратио у Земун, где је живео и радио у кругу уметника и националних радника све до своје смрти 1868 године.¹² Током целог живота био је добар пријатељ са Константином Данилом што му је помогло у сликарском усавршавању.¹³ Данил му је радо слао из Бечкерека своје радове да их копира.¹⁴ После смрти Живка Петровића један део слика из његовог атељеа растурен је по Земуну.¹⁵ Вероватно да је међу њима било нешто и од тих Данилових радова.

Међутим сликарска заоставштина Живка Петровића довољно јасно одаје његову уметничку физиономију. Он је био осредњи сликар, занатлија, без снаге и дубине у изразу. Већ сам квалитет сликарства Ковачевог портрета негира сваку могућност да би овај портрет могао бити његово дело. Он се и по својим уметничким и психолошким вредностима издваја од Живковог уметничког опуса.

По својој концепцији, стилским и

⁷ Исто, књ. III, 1909, 128.

⁸ Ото Дубислав Пирх, на истом месту.

⁹ Вукова преписка књ. I, Београд 1907, 695.

¹⁰ Исто, књ. VII, 1913, 700.

¹¹ Исто, књ. VII, 1913, 62.

¹² Знаменити земунски Срби у XIX веку, Земун 1913, 92.

¹³ Лазар Николић и Владимир Николић, Српски сликари, Земун 1895, 24.

¹⁴ Знаменити земунски Срби у XIX веку, Земун 1913, 93.

¹⁵ На истом месту.

сликарским одликама он нас упућује на другу уметничку личност као аутора, на личност Константина Данила. Но нису само уметнички квалитети ти који упућују на Данила као његовог аутора.

Лик Јована Ковача сачуван је на још једном портрету, који је радио Димитрије Аврамовић и који се чува у Народном музеју у Београду (инв. бр. 15). Овај портрет је литографисан и репродукован у Гавриловићевој едицији *Знаменити Срби*, уз текст о Јовану Ковачу, са напоменом да је рађен према Аврамовићевом портрету у Народном музеју.¹⁶

Портрет Јована Ковача који је насликао Димитрије Аврамовић (уље на платну димензије 34,5 × 42 см) идентичан је у свему са Ковачевим портретом у Музеју града Београда, од димензија платна, поставке модела па до најситнијих детаља на лицу и оделу портретисаног. Али у сликарском погледу он претставља слабији рад, скулптурално конципиран, хладан и безживотан у колориту. На позадини слике је сигнатура аутора: „D. Avramovics Pinx. Vienn 1836“.

Стева Тодоровић је забележио 1868 године у свом попису Аврамовићевих копија и један портрет Јована Ковача „по Данилу Петровићу из Бечкерека“.¹⁷ У занимљивој књижици *Знаменити земунски Срби у XIX веку* постоји белешка да је „Константин Григоријевић Данил израдио маркантан лик Јована Ковача 1837 године“ и да се „један дрворез овог одличног портрета налази у Српском музеуму у Београду“.¹⁸ Ови подаци из литературе јасно упућују на то да је портрет из Музеја града Београда Данилов рад, као што се види и по његовим сликарским одликама, а да је Аврамовићев портрет копија овог

Даниловог рада. „Дрворез“ који се помиње да је у „Српском музеуму у Београду“ данас не постоји у Графичкој збирци Народног музеја у Београду.

Цитирана 1837 година, када је Данил наводно радио Ковачев портрет нетачна је, можда погрешно прештампана.¹⁹ Данил није могао да портретише Ковача 1837 јер је те исте године Ковач умро као старац од шездесет и пет година.²⁰ Међутим на Даниловом портрету у Музеју града Београда он је приказан као средовечан човек, свакако испод шездесет година. Поред тога и датирана Аврамовићева копија из 1836 године говори у прилог томе да је Данил портретисао Ковача пре овог датума. По стилским особинама овај Данилов портрет одговара његовим портретима из времена рада на Панчевачком иконостасу 1829 до 1833 године.

У Даниловој сликарској делатности до 1848 године, фаза којој припада и наш портрет Јована Ковача, доминира наглашени реализам и чврстина облика; доцније он постепено прелази у идеализацију форми, са јаче испољеном сентименталном нотом, контуре се губе и утапају у фини ваздушаст омотач.

На основу упоредне студије и анализе сликарског поступка, портрет Јована Ковача везује се стилски и временски за портрете архимандрита Е. Кенгелца, Давида Живановића и официра Михајловића, које је Данил радио истовремено када и Панчевачки иконостас.²¹ Портрет архимандрита Кенгелца свакако спада у најјаче Данилове реализације уопште. Иако није рађен са оном снагом инспирације као Кенгелчев портрет и Ковачев портрет у Музеју града Београда одаје исте уметничке особине и исти карактерни сликарски поступак. Можда разлике потичу више од самог модела него од уметнич-

¹⁶ А. Гавриловић, *Знаменити људи у XIX веку I*, Загреб 1903, 72.

¹⁷ Стева Тодоровић, *Колико и каквих има слика у београдским збиркама, Гласник Срп. Уч. друшт. 6* (св. XXIII старог реда), 1868, 60.

¹⁸ *Знаменити земунски Срби у XIX веку*, 91.

¹⁹ Сви чланци у књизи *Знаменити земунски Срби у XIX веку* прештампани су из *Малог гласника*.

²⁰ М. Ђ. Милићевић, *наведено дело*, 261.

²¹ Зоран Маркуш, *Портрети Константина Данила, Летопис МС 372*, 1953, 54.

ке обраде. Код Кенгелца уметник је имао пред собом једног од најкултурнијих људи Војводине онога времена, што и самом портрету даје печат про-духовљености. Други модел, иако национални радник, био је обичан занатлија. Али начин на који уметник прилази моделу код оба портрета је исти, непосредан, са испољеном жељом да се одређена личност оштро окарактерише у свим својим физичким и психичким особинама. Сам сликарски рукопис, карактеристичан за ову фазу Даниловог рада, истоветан је код оба портрета. Ружичасти инкарнат са лаким благим зеленим полусенкама и ду-

боким црвеним сенкама, још јаче потврђују временску блискост оба ова рада.

И поред свих утицаја фламанског, италијанског и бидермајер сликарства и поред каснијег скретања у идеализирану форму, Константин Данил је као портретиста у суштини реалиста код кога преовлађује спонтана тежња за изразом онога што стварно види и који не пристаје да жртвује животну изразитост стилским формулама. То и јесте оно што даје његовим портретима, а међу њима и овом портрету Јована Ковача, ону велику вредност коју имају и као уметничка достигнућа и као људска сведочанства.

LE PORTRAIT DE JOVAN KOVAČ PAR DANIL AU MUSÉE DE LA VILLE DE BELGRADE

R. ANTIĆ-BOŽIĆ

Au Musée de la ville de Belgrade se trouve un portrait de Jovan Kovač, non signé et sans date (No d'Inventaire U. 456), racheté par la famille de Živko Petrović, fils de Kovač.

Jovan Petrović, plus tard communément nommé Jovan Kovač, a passé avec les volontaires serbes de Serbie en Autriche à la veille de la guerre austro-turque de 1788 — 1791. Au cours de cette guerre il a appris le métier de forgeron, s'est établi à Zemun et y a ouvert son atelier. Pendant la Première insurrection serbe il a prêté son aide à l'action

militaire des insurgés contre les Turcs; il réparait des armes usagées et en forgeait de neuves. Grand nationaliste et artisan en vue, il avait beaucoup d'amis parmi nos hommes politiques et gens cultivés.

Le portrait de Jovan Kovač au Musée de la ville de Belgrade représente le buste d'un homme d'âge moyen, aux traits mâles marquants, à la moustache et aux cheveux grisonnants. Habit noir, col haut, cravate blanche. Ce portrait peint par Konstantin Danil du point de vue de style, de temps et d'exécution, fait un tout avec ses autres oeuvres.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — Dimitrije Avramović: Portrait de Jovan Kovač

Fig. 2 — Konstantin Danil: Portrait de Jovan Kovač